

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi

The Journal of Diplomacy and Strategy

ANALİZ BÜLTENİ

KASIM 2020

Editör

Aybala Lale

Editörden

Değerli Okuyucular,

Diplomasi ve Strateji Dergisi (DSJOURNAL), Uluslararası İlişkiler ve Bölge Çalışmaları alanlarında orijinal çalışmalara yer vermek gayesiyle 2020 yılında yayın hayatına başlamıştır. Faaliyetlerimizi yalnızca dergi ile sınırlamayarak internet sitesi ve sosyal medya platformları aracılığıyla haftalık Dış Politika Z Raporları, analiz yazıları, dosyalar ve çevirilerle sizlerle buluşmaktayız. Bu kapsamda alanında uzman yazarlarımızın kaleme aldığı analizleri ‘‘Aylık Bülten’’ şeklinde sizlerin istifadesine sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Uluslararası İlişkiler disiplini tıpkı içerisinde bulunduğumuz dünya gibi gözle göremediğimiz, ancak idrak edebildiğimiz bir değişim içerisinde. Bir disiplin olarak Uluslararası İlişkilerin ortaya çıkışı henüz çok yeni olsa da 21. yüzyıl Uluslararası İlişkilerin değişimi ve dönüşümü için pek çok parametreyle doludur. Küreselleşme ve küreselleşmenin etkilerini tartıştığımız süreçte, içinde bulunduğumuz pandemi süreci de dahil pek çok parametre küreselleşmenin tek hakikat olmadığını gözler önüne serdi. Bu kapsamda bölge çalışmaları uluslararası ilişkiler disiplininde önemini muhafaza etmeye devam etmektedir. Dolayısıyla bültenimizde uluslararası ilişkilere dair analizlerin yanı sıra Güneydoğu Asya, Doğu Asya, Ortadoğu, Afrika ve Doğu Akdeniz bölgelerini kapsayan çalışmalar da önemli bir yere sahiptir.

Çalışmalarımızı daha sağlıklı bir şekilde okuyucularımıza aktarmak için 1 Ağustos 2020 itibarıyla ‘‘Aylık Bülten’’imizi sizlerle buluşturuyoruz. Kasım Ayı Bültenimizde yer alan yazılarda dört farklı coğrafyaya ışık tutulmaktadır. ‘‘Batı Balkanlarda Değişmeyen Güç: Rusya’’ başlıklı yazısıyla Gamze Ayan Çakmak, Rusya’nın Balkanlar’da daima ‘‘ben de varım’’ vurgusuna sahip olduğunu, muhtelif örneklerle açıkladı. Aybala Lale, ‘‘Sona Ermeyen Adalar Çıkamaz: Senkaku/Diaoyu Adaları’’ başlıklı yazısında Çin ve Japonya arasında sorun teşkil eden adalar problemini uluslararası hukuk ve jeopolitik ekseninde yorumladı. Şeyma Kızılay, ‘‘Ortadoğu Halklarının Sesi’’ başlıklı yazısında Ortadoğu’da yaşanan güncel gelişmelere eleştirel bir bakış açısıyla ışık tuttu. Hasan Aydın ise 11 Eylül Saldırıları ve ABD’nin Afrika’da Terörle Savaş Politikasını ele alarak bültene katkı sağladı.

Kasım ayı bültenimizin ve yayımlanan tüm bilimsel çalışmaların okurlarımıza ve Türk akademisine faydalı olmasını temenni ediyoruz. Bir sonraki bültende buluşmak dileğiyle,

Aybala LALE

İÇİNDEKİLER

Batı Balkanlarda Değişmeyen Güç: Rusya 4

Gamze Ayan Çakmak

Sona Ermeyen Adalar Çıkmazı: Senkaku/Diaoyu Adaları..... 12

Aybala Lale

Ortadoğu Halklarının Sesi 18

Şeyma Kızılay

11 Eylül Saldırıları ve ABD'nin Afrika'da Terörle Savaş Politikası..... 22

Hasan Aydın

Batı Balkanlarda Değişmeyen Güç: Rusya

Gamze Ayan Çakmak*

Batı Balkanlar, Rusya'nın kendisini Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa ve Çin gibi diğer büyük devletlerle birlikte önemli bir güç olarak belirleme stratejisinin bir parçasıdır. 1990'ların Yugoslav savaşlarından bu yana bölge, transatlantik ilişkiler, Avrupa Birliği'nin (AB) güvenlik ve savunma politikası ve NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) / AB genişlemesi gibi kritik konularda tartışmaların ön saflarında yer aldı. Bölgedeki diğer büyük güçlerden farklı olarak Moskova, Batı çıkarlarına doğrudan aykırı hareket eden bir güç olma rolünü gönülden benimsedi. Moskova, eski Yugoslav ülkelerinin NATO'ya katılmasına şiddetle karşı çıkıyor ve genişlemesi konusundaki tavrı belirsiz kalsa da AB'nin dostu gibi davranmıyor. Dolayısıyla Balkanlar'da bir dayanak noktasına sahip olmak, Rusya açısından doğrudan önemli olan stratejik konularda söz sahibi olmak anlamına geliyor. Rusya Balkanlar'ı, Slav-Ortodoks bağlarına dayanarak destekçilerini toplayabileceği ve nihayetinde Batı karşındaki gücünü maksimize edebileceği, Avrupa'ya karşı hegemonyasını kurabileceği bir bölge olarak görüyor.

Balkanlar'ın, Rusya'nın ayrıcalıklı jeopolitik çıkar alanı olarak gördüğünden çok ötesinde olduğuna şüphe yok. Rusya Balkanlardaki Slav milletleri ile arasında “özel bir bağ” olduğunu iddia etmektedir (Panslavizm)[1]. Ayrıca Rusya Yugoslavya'nın çöküşünü, Sovyetler sonrası dönemde “renkli devrimler”in[2] ilk denemesi olarak görmektedir. Dolayısıyla Moskova'nın bakış açısından, Avrupalılar ve Amerikalılar Rusya'nın arka bahçesinin - Moldova, Ukrayna, Gürcistan gibi- herhangi bir kısmına karıştırsa, Rusya da aynı şeyi onların arka bahçesinde - Balkanlar- yapma hakkına sahiptir.

Son yıllarda ekonomik, siyasi ve sosyal olarak eski Yugoslav cumhuriyetleri ve Arnavutluk Soğuk Savaş sonrası dönemde hızla Batı'ya yöneliyor. Böyle bir durumda Rusya'nın tek seçeneği AB ve NATO'nun bölgedeki varlığını artırmasına karşı engelleyici bir tavırla hareket etmektir. Bu bağlamda öncelikle Sırbistan, Bosna Hersek, Karadağ veya başka ülkelerdeki etkisi, Rusya'nın Batılı güçlerle stratejik rekabetinde bir pazarlık kozudur.

Bu yazının amacı Rusya'nın Batı Balkanlar'daki etki araçlarını incelemektir. Bu etki araçlarını; diplomatik işbirliği, ekonomi ve enerji alanındaki işbirliği, silah transferi ve güvenlik işbirliği, insani yardımlar, iç siyasete dahil olma, dini ve etnik bağlar, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri olmak üzere yedi temel grupta toplamak mümkündür.

Diplomatik İşbirliği

Rusya'nın bölgede etkinliğini gösterdiği en önemli araçlarından biri bölge ülkeleri ile kurduğu “diplomatik işbirliği” dir. Bunun en çarpıcı örneği Kosova'nın bağımsızlığına muhalefeti

* Doktora, Belgrad Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, gamzeayan88@gmail.com

konusunda Sırbistan ile yaptığı ittifaktır. Belgrad, güç dengesini geleneksel olarak ABD ve önde gelen AB / NATO ülkeleri tarafından desteklenen Priştine ile eşitlemek için Moskova'dan destek istemiştir. Buna karşılık BM daimi üyesi olarak Rusya, Sırbistan'a Kosovalıların tek taraflı bağımsızlık ilanına karşı Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) başvuruda bulunmasını desteklemiştir.[3] Ancak bu hareket ters etki yapmış, mahkemenin bağımsızlık ilanının uluslararası hukuku ihlal etmediğine ilişkin 2010 tarihli istişari görüşü, Sırbistan'ın Belgrad ve Priştine arasında arabulucu olarak AB'ye yönelmesine yol açmıştır.[4] Karar Rusya için büyük bir aksilik olmasına rağmen, halen Belgrad-Kosova anlaşmazlığında etkili olmaya ve Belgrad'ı desteklemeye devam etmektedir.

Rusya'nın diplomatik ağırlığı BM Güvenlik Konseyi tartışmalarında da görülmektedir. Rusya Srebrenica'daki katliamları "soykırım" olarak tanımlayan, Temmuz 2015 tarihli BM Güvenlik Konseyi kararını veto etmiştir.[5] Rusya'nın bu desteği, Sırbistan'ın Kırım'ın ilhakı sonrasında Batı yaptırımlarına katılmayı reddetmesini de açıklamaktadır.[6]

Ekonomi ve Enerji Alanındaki İşbirliği

Ticaret ve yatırım, Rusya'nın Batı Balkanlar'daki dayanağının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Görünürde Rusya'nın ekonomik varlığını küçümsemek kolaydır. Rusya Federasyonu bölgeye gaz ve ham petrol tedarik ederken, bölge için önemli bir ihracatçı, yatırımcı veya diğer finansal transfer türlerinin tedarikçisi değildir. Örneğin, Rusya 2014'te Sırbistan'daki doğrudan yatırımların yüzde 4,9'unu, 2015'te yüzde 4,6'sını ve yüzde 3,9'unu oluştururken, AB'nin payı yüzde 70 ile 80 arasındadır.[7] Rus sermayesi, büyük ölçüde Sırp petrol ve gaz şirketi NIS (Sırbistan Petrol Endüstrisi) sayesinde Sırbistan ekonomisinin yaklaşık yüzde 10'una tekabül etmektedir. Rus bireylerin ve işletmelerin emlak ve turizm sektörlerinde çok büyük bir rol oynadığı Karadağ'da ise Rusya'nın payı 2006'da % 29,4 gibi yüksek bir seviyede iken, 2015'te %5,5'e düşmüştür.[8]

Ancak daha yakından incelendiğinde, Rusya'nın bölgede önemli bir ekonomik gücü elinde tuttuğu görülüyor. Rusya, AB'ye kıyasla, siyasi olarak hassas alanlara yatırım yapma eğilimindedir. ABD merkezli Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nin bir raporuna göre: "AB ülkeleri, farklı imalat alt sektörlerini kapsayan daha çeşitli bir yatırım portföyüne sahipken, Orta ve Doğu Avrupa'daki Rus şirketleri, enerji, yakıt işleme ve ticaret gibi birkaç stratejik ekonomik sektörde yoğunlaşmıştır.[9] Petrol ve gaz sektörü bu duruma iyi bir örnektir. Rusya, Bosna, Sırbistan ve Kuzey Makedonya'ya yapılan doğalgaz dağıtımını gerçekleştirmekteyken, Sırbistan'ın ise aynı zamanda önemli bir ham petrol tedarikçisi konumundadır.

Türk Akım projesi de Batı Balkanlar ile Rusya arasındaki enerji ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmasını sağlayacak bir projedir. Rusya'nın doğal gazını Türkiye üzerinden Bulgaristan'a daha sonra da Sırbistan'dan Macaristan'a kadar iletecek Türk Akımı doğalgaz boru hattının proje kapasitesi yılda 13.88 milyar metreküpe kadar ulaşabilecek[10] ve muhtemelen bu projeye birlikte Rusya Sırp gaz piyasasındaki tekeli devam ettirecek.[11] Ancak bu durum Sırbistan'ın enerji arzı çeşitliliği açısından geride kalmasına ve muhtemelen AB ile anlaşmazlık yaşamasına neden olacak gibi görünmektedir. Çünkü Sırbistan Birliğe üye

olmasa da, mevzuatını ve politikalarını AB ile uyumlu hale getirmeyi taahhüt etmiştir ve Türk Akım projesi, AB'nin anti-tröst kurallarının[12] uygulanması konusunda engel teşkil etmektedir.[13]

Ayrıca Rusya şu anda Sırp Cumhuriyeti'ndeki en büyük yatırımcıdır (2005–16 döneminde 547 milyon €). Rusya'nın sahip olduğu beş şirket (enerji ve bankacılık sektörlerinde) tüm yabancı işletme gelirlerinin yüzde 42'sini oluşturmaktadır.[14]

Silah Transferleri ve Güvenlik İşbirliği

Sırbistan ile 2013 yılında bir savunma işbirliği anlaşması imzalandığından bu yana, Rus ve Sırp askerleri hem Sırbistan'da hem de Rusya'da düzenli olarak birlikte eğitim görmektedir.[15] Uzun müzakerelerin ardından Moskova, altı MiG-29 savaş uçağı, otuz T -72 tank ve otuz BRDM-2 zırhlı keşif aracını Belgrad'a bağışlamıştır.[16]

Sırbistan'da hükümet yanlısı medya Rusya'nın bu silah yardımını ABD'nin desteğiyle silahlı kuvvetlerini modernize eden komşu Hırvatistan'la dengeyi sağlamak amaçlı doğru bir adım olarak ele almıştır. MiG'ler Ekim 2017'de teslim edilmiştir.[17] Ağustos 2018 ile Şubat 2019 arasında Sırbistan, Belgrad'ın gözlemci statüsüne sahip olduğu Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü-CSTO'da Rusya'nın başlıca müttefiki olan Belarus'tan birkaç MiG daha satın almıştır.[18]

Rusya'nın ayrıca Bosna Hersek Sırp Cumhuriyeti tarafının polis teşkilatını da askeri bir güce dönüştürme konusundaki yarı gizli çabalarına yardım ettiğine dair söylentiler vardır. Sırp Cumhuriyeti tarafından satın alınan 2.500 otomatik tüfek, komşu Sırbistan'dan gelmiş olsa da, Rus danışmanların yeni birimlere anti-terörizm ve kitle kontrol eğitimi sağladığına dair haberler basında yer almıştır.[19] Rusya'nın helikoptere monteli Igla 1-V uçaksavar füzeleri gibi gelişmiş silahlar tedarik ederek polis gücünü militarizasyona bir adım daha yaklaştıracığına dair korkular vardı.[20] Son olarak 9 Ocak 2019'da Sırp Cumhuriyeti "Devlet Günü" nü kutlamak için askeri tarzda bir geçit törenine ev sahipliği yapmış ve törene, Rus yetkili olmamasına rağmen, Kremlin ile bağlantılı bir Rus motorcu grubu olan Night Wolves katılmıştır.[21]

İnsani Yardımlar

İnsani yardım, Moskova'nın bölgede etki alanını genişletmeye çalıştığı başka bir araçtır. Bu güçlü siyasi enstrüman, Gürcistan'daki Güney Osetya ve Ukrayna'daki Donetsk ve Luhansk gibi son çatışmalarda, Rusya yanlısı güçlere katılımı ve bu güçlerin desteklenmesini haklı çıkarmak için kullanılmıştır. Böyle bir yardım, Rusya'nın Balkanlar'daki çıkarlarına da hizmet etmektedir. Örneğin, Aralık 2011'de Rus hükümeti, Sırbistan sınır kapılarını devralan ve barikatlar kuran Kosovalı Sırlara elektrik jeneratörleri, yiyecek, battaniye ve diğer malzemeleri (toplam 284 ton) taşıyan yirmi beş araçlık bir konvoyu, Pristine'deki hükümete ve Kosova'daki AB misyonu EULEX'e (Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu) meydan okuyarak göndermiştir.[22]

Rusya'nın yaptığı bu yardım, dikkatleri Kosova'dan çok uzak olmayan bir Sırp şehri olan Niş havaalanında bulunan Sırp-Rus İnsani Yardım Merkezine (SRHC) çevirmiştir. Bu merkez Kosovalı Sırp'lara yapılan insani yardımın bir kısmını kanalize etmektedir.

Bu merkezin kuruluşu başından itibaren ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ve bazı Batılı analistleri buranın insani yardım kisvesi altında kurulmuş bir istihbarat karakolu olduğu konusunda şüphelendirmiştir. Şaşırtıcı bir şekilde, SRHC'yi açan ve başlangıçta denetleyen Sergei Shoiguo şu anda Rusya Federasyonu'nun Savunma Bakanı olarak görev yapmaktadır. Moskova yıllardır, 2013 yılında yaşanan orman yangınları ve 2014 yılında yaşanan sel felaketlerindeki yardımlarından ötürü, Belgrad'ın SRHC personeline 2015'te imzalanan Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması (SOFA) kapsamında NATO birliklerinin sahip olduğu statüyü vermesini talep etmektedir.[23]

Doğal afetler sırasında Moskova'nın yaptığı yardım, medyada da geniş yer bulmuş ve bu durum Rusya'nın Batı ile eşit bir şekilde büyük bir bağışçı olarak imajını sağlamlaştırmada etkili olmuştur.[24]

İç Siyasete Dahil Olma

Rusya, birçok Batı Balkan ülkesinde iç siyaset üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Moskova, hükümetler arası resmi temaslara ek olarak, bölgedeki NATO ve AB karşıtı olan siyasi partilerle de bağlar kurmaktadır. Örneğin, iktidardaki siyasi parti Birleşik Rusya, Haziran 2016'daki kongresine şu partileri davet etti: Sırp Halk Partisi (daha sonra Vučić'in koalisyon kabinesinde yer aldı), Sırbistan Demokratik Partisi, Sırp Cumhuriyeti'nden Milorad Dodik'in partisi Bağımsızlık İttifakı Sosyal Demokratlar (SNSD), Yeni Sırp Demokrasisi ve Demokratik Halk Partisi (her ikisi de Karadağ'dan) ve Makedonya'daki Sırp Demokrat Partisi. Tüm taraflar, siyasi tarafsızlığı destekleyen bir bildirge imzalamış ve Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşı tutumunu benimsemiştir.[25]

Özellikle yerel yöneticilerin de olumlu tutumu nedeniyle ve Sırbistan ve Sırp Cumhuriyeti gibi yerlerde iç siyasete müdahil olma hususunda Rusya daha başarılıdır. Bunun yanı sıra Rusya, içeride kutuplaşmış ülkelerde önemli bir etkiye sahiptir. Jeopolitik nüfuzunu en üst düzeye çıkarmak ve Batı ile ilişkileri engellemek için ülke içi bölünmelerden faydalanmaktadır. Örneğin Kuzey Makedonya ve Karadağ'da Rusya hem NATO hem de AB ile entegrasyonu engellemeye çalışarak siyasi karar alma süreçlerine dolaylı olarak dahil olmaktadır.

Kuzey Makedonya örneğinde, Moskova çoğunluk Slav, Makedon ve Arnavut toplulukları arasındaki siyasi çekişmeleri ve çatlakları araçsallaştırırken, Karadağ örneğinde ise Karadağ ulusal kimliği konusundaki anlaşmazlıklar nedeniyle kazanç sağlamaktadır. Moskova'nın destekçileri çoğunlukla Karadağlıları daha büyük Sırp ulusunun bir kolu olarak gören vatandaşlardır. Buna karşılık, ülkenin Batı yöneliminin destekçileri, Karadağlıların kendi başına etno-millî bir grup olduğu fikrini genel olarak kabul etmektedirler.

Dini Bağlar

Rus Ortodoks Kilisesi Rusya'nın Balkanlar'daki yumuşak g¼c¼n¼ yansıtan en önemli kanallardan biridir. Tıpkı Rus devletinin hükümetlerle güçlü bağlar kurması gibi, kilise de Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan gibi Ortodoks çoğunluğa sahip Balkan ülkelerindeki bağımsız kiliselerle bağlantılarından siyasi kazanç sağlamaktadır.

Rus Ortodoks Kilisesi'nin Batı Balkanlar'daki ana muhatabı Sırp Ortodoks Kilisesi'dir. Fakat bunun yanında kilise Sırp Cumhuriyeti, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Hırvatistan'daki Ortodoks cemaatleri de kontrol etmektedir. Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Sırp devletiyle yakın bir ilişkisi vardır ve genellikle sosyal ve siyasi konularda kilise açıkça fikir beyan edebilmektedir. Örneğin Karadağ'da Sırp Ortodoks Kilisesi NATO üyeliğine her zaman kesin bir şekilde muhalefet etmiştir. [26]

Rus-Sırp dini ittifakı, Ukrayna ile ilgili anlaşmazlık nedeniyle de güçlenmiştir. Örneğin 2018'de Sırp Kilisesi, Fener Rum Patrikhanesi tarafından tanınan Ukrayna kilisesini tanımamak konusunda Rus Kilisesi ile aynı çizgide hareket etmiştir.[27]

Sivil Toplum Kuruluşları Aracılığıyla Sağlanan Bağlantılar

Rusya Balkanlar'da milliyetçi, muhafazakar veya Batı karşıtı bir yönelime sahip olan bir çok sivil toplum örgütünü desteklemektedir. Bunlar arasında özellikle Sırbistan ve Sırp Cumhuriyeti'ndeki dernekler, hayır kurumları, ticaret odaları, bisikletçi kulüpleri, gençlik kuruluşları, spor kulüpleri ve okullar yer almaktadır. [28]

Bu örgütlerin bazılarının Moskova ile doğrudan bağları vardır. Örneęin Rusya lideri Putin'in eski başdanışmanı Vladislav Surkov tarafından kurulan Nashi (Halkımız) hareketinin Sırbistan'da yerel muhafazakar milliyetçilerle işbirliği yapan bir şubesi vardı ve bunlardan bazıları daha sonra öne çıktı. Bořko Obradović başkanlığındaki Dveri Hareketi bir siyasi partiye dönüştü ve 2016'da parlamentoya girdi. LGBT haklarına muhalefetiyle ve Sırp anti-komünistlerini rehabilite etme savunuculuğu ile tanınan milliyetçi Dveri, Sırbistan'daki Vučić karşıtı protestoların da ön saflarında yer alıyor.[29]

Balkanlarda spor kulüplerinin desteklenmesi de Rusya'nın etkisini artırmak için güçlü bir kanal olmuştur. Rus işadamları ve şirketler, popüler yerel spor kulüplerine sponsorluk yapmakta ve böylece Rusya'nın yumuşak g¼c¼n¼ destek vermektedirler. Örneğin Rus iş adamı Sergey Samsonenko, Kuzey Makedonya'nın en eski futbol kulübü olan Vardar Skopje'nin ve aynı adı taşıyan son derece başarılı erkek ve kadın hentbol takımlarının sahibidir.[30]

Değerlendirme

Rusya'nın Batı Balkanlar'daki temel hedefi bölgenin NATO ve AB ile entegrasyonunu engellemektir. Rusya bu politikasını, Rus devleti ve devlet dışı aktörlerden oluşan bir aę tarafından yürütmektedir. Bu, Kremlin'in gayri resmi kurumların kaynaklarından

yararlanmasına ve (ihtiyaç duyduğunda) inkar edilebilirlik kartını oynamasına izin vermektedir. Ayrıca Rusya, bölgenin siyasi ve ekonomik kırılmalıklarından yararlanarak Batı Balkanların AB ve NATO'ya entegrasyonunun maliyetini artırmaktadır. Bununla birlikte, Moskova şimdiye kadar bölgenin Batılı kurumlara doğru sürekli sürüklenmesini değiştirmeyi (henüz) başaramasa da, süreci yavaşlatarak Batı'nın dikkatini çekmeyi başarabilmektedir.

Son birkaç yıldır Rusya'nın Batı Balkanlar'daki varlığına ilişkin haberler, siyasi ve ekonomik savaşın boyutları hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır: Moskova doğalgaz arzını kesti, tarımsal gıda ürünlerinin ithalatını yasakladı, koordineli dezenformasyon kampanyaları yürüttü, milliyetçi örgütleri destekledi, siber savunma sistemini test etti ve hatta iddialara göre meşru hükümetleri devirmeye çalıştı (Karadağ)... Bu tip haberler Avrupa'yı şaşırtmakla birlikte ve bazı tartışmalara da yol açmaktadır: Bu yeniden canlanma Rusya'nın bölgeye dönüşünün habercisi mi, eğer öyleyse geri dönüşü ne tetikliyor? Moskova neyi başarmak istiyor? Rusya'nın bölgedeki stratejisi nedir? Rusya'nın gücünün yumuşak bir yanı var mı?

Tüm bu tartışmalardan çıkarılabilecek en önemli sonuç ve bu sorulara verilebilecek en doğru yanıt; zaman zaman başarısızlığa uğrasa da Rusya'nın Balkanlar'da "daima ben de varım" demesidir. Batı Balkanlar'ın her kritik dönüm noktasında Rusya değişmeyen bir güç olarak varlığını hissettirecektir.

Kaynaklar:

[1] Panslavizm, Rusya'nın, özellikle Çarlık döneminde uyguladığı, Slav ırkından olanları kendi hakimiyeti altında bir devlet olarak toplama siyasetidir.

[2] Renkli Devrimler, 2000'lerin başında eski Sovyet ülkelerinde ve Balkanlarda gerçekleşen toplumsal hareketleri tanımlamak için kullanılan bir tabir.

[3] James Ker Lindsay. Not Such a "Sui Generis" Case After All: Assessing the ICJ Opinion on Kosovo. Nationalities Papers 39 (1), Ocak 2011.

[4] Florian Bieber, 'The Serbia-Kosovo Agreements: An EU Success Story?', Review of Central and East European Law 40 (3-4), Aralık 2015.

[5] 'Russia Vetoes Srebrenica Resolution', Radio Free Europe/Radio Liberty, <https://www.rferl.org/a/russia-srebrenica-united-nations-resolution-veto-/27116818.html>, (Erişim Tarihi:25.10.2020).

[6] 'Serbia Calls EU Pressure to Join Russia Sanctions "Unacceptable" ', Radio Free Europe/Radio Liberty <https://www.rferl.org/a/serbia-calls-eu-pressure-join-sanctions-against-russia-absolutely-unacceptable/28064425.html>, (Erişim Tarihi:25.10.2020).

[7] 'Serbia's cooperation with China, the European Union, Russia and the United States of America' European Parliament, <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/133504/Serbia%20cooperation%20with>

[%20China,%20the%20EU,%20Russia%20and%20the%20USA.pdf](#), (Erişim Tarihi:24.10.2020).

[8] Policy Brief No 73: Assessing Russia’s Economic Footprint in Montenegro, Center for the Study of Democracy, 30 January 2018.

[9] The Kremlin Playbook: Understanding Russian Influence in Central and Eastern Europe, CSIS, 2016, s. 11.

[10] ‘Sırbistan Türk Akımı’ndan gaz alımı iin ihale atı’, Sputniknews, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201903121038163547-sirbistan-turkakimi-gaz-ihale/>

[11] ‘Serbia’s TurkStream Branch to Impede Competition – EU Watchdog’, Reuters, <https://www.reuters.com/article/serbia-gas-turkstream-idUSL5N20U3CP>, (Erişim Tarihi:26.10.2020).

[12] Antitröst kuralları, ticaret tekellerini ve haksız rekabeti önlemek iin hükümetlerce izlenen politikalar dır. Ama, tüketiciyi korumak ve ekonomik kaynakların en etkin biimde dağılımını sağlamaktır.

[13] Dimitar Bechev, ‘Russia’s Pipedreams are Europe’s Nightmares’, Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2019/03/12/russia-turkstream-oil-pipeline/>, (Erişim Tarihi:26.10.2020).

[14] Policy Brief No. 74: Assessing Russia’s Economic Footprint in Bosnia and Herzegovina, Center for the Study of Democracy, 31 January 2018.

[15] <https://www.tgrthaber.com.tr/dunya/sirbistan-ve-rusya-ordusu-arasinda-ortak-tatbikat-42129>, (Erişim Tarihi:26.10.2020).

[16] ‘Serbia to receive tanks, MiG-19 planes, armored vehicles as gifts from Russia’, TASS, <https://tass.com/defense/921555>, (Erişim Tarihi:26.10.2020).

[17] ‘Serbia Takes Delivery of 2 Russian Fighter Jets’, Associated Press, <https://apnews.com/article/481d902252a745f6860cacf56bfce0ca>, (Erişim Tarihi:26.10.2020).

[18] ‘Serbia Receives 4 More Jets from Belarus’, <https://www.thedefensepost.com/2019/02/25/serbia-receives-4-more-mig-29-fighter-jets-from-belarus/>, (Erişim Tarihi:26.10.2020).

[19] Vera Mironova and Bogdan Zawadewicz, ‘Putin is Building a Bosnian Paramilitary Force’, Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2018/08/08/putin-is-building-a-bosnian-paramilitary-force/>, (Erişim Tarihi:26.10.2020).

[20] Reuf Bajrovi, Richard Kraemer, and Emir Suljagi, ‘Bosnia on the Russian Chopping Block: The Potential for Violence and Steps to Prevent It’, Foreign Policy Research Institute, 16 March 2018.

- [21] Danijel Kovacevic, ‘Bosnian Serbs Stage Parade for Disputed “Statehood” Holiday’, BalkanInsight, 9 January 2019.
- [22] Russia sends convoy with humanitarian aid to Kosovo Serbs’, TASS, <https://tass.com/archive/666220>, (Erişim Tarihi:27.10.2020).
- [23] SRHC hakkında daha kapsamlı bilgi için bkz: Vanja Dolapčev, ‘The Bear Never Sleeps’, <https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/24/bear-never-sleeps-position-serbian-russian-humanitarian-centre-nis/>, (Eriřim Tarihi:26.10.2020).
- [24] Gordana Knežević, ‘Wanting the Best of Both Worlds: How Serbs See Russia and EU’, Radio Free Europe/Radio Liberty, <https://www.rferl.org/author/gordana-knezevic/qpkpi>, (Eriřim Tarihi:26.10.2020).
- [25] https://www.b92.net/eng/news/world.php?yyyy=2016&mm=06&dd=28&nav_id=98445, (Erişim Tarihi:27.10.2020).
- [26] <https://www.danas.rs/drustvo/amfilohije-nato-nije-istinska-evropa/>, (Erişim Tarihi:27.10.2020).
- [27] ‘Serbian Church “Doesn’t Recognize” Ukrainian Churches’ Leaders Seeking Moscow Split’, Radio Free Europe/Radio Liberty, <https://www.rferl.org/a/serbian-church-doesn-t-recognize-ukrainian-churches-leaders-seeking-moscow-split/29598183.html>, (Erişim Tarihi:27.10.2020).
- [28] ‘Eyes Wide Shut: Russian Soft Power Gaining Strength in Serbia—Goals, Instruments and Effects’, Center for Euro-Atlantic Studies, Belgrad, 2016.
- [29] ‘Belgrade Bedfellows: Divergent Aims, Styles Laid Bare as Serbia’s Anti-Vucic Protests Intensify’, Radio Free Europe/Radio Liberty, <https://www.rferl.org/a/belgrade-bedfellows-divergent-aims-styles-laid-bare-as-serbia-s-anti-vucic-protests-intensify-/29828695.html>, (Erişim Tarihi:27.10.2020).
- [30] <https://globalvoices.org/2019/03/18/abandoned-church-construction-site-bears-testimony-to-waning-russian-influence-in-north-macedonia/>, (Erişim Tarihi:28.10.2020).

Sona Ermeyen Adalar Çıkmazı: Senkaku/Diaoyu Adaları

Aybala Lale*

Dünyayı coğrafya ve siyaset ilişkisi çerçevesinde anlamlandırmaya çalışan jeopolitik teoriler, bugün hala önemini muhafaza etmektedir. Devletlerin dünya üzerindeki konumu ve coğrafyası ile dış politikası arasında yadsınamaz bir ilişki mevcuttur. Bir ülkenin kara/ada ülkesi olması, denizlerle çevrili olması, ticaret yollarına sahip olması ve stratejik kara parçaları uluslararası ilişkilerde güç ilişkilerini yorumlarken kilit rol oynamaya devam etmektedir. Bu hususta jeopolitik kaygıları şekillendiren en temel unsur ise ulusal çıkarlardır.

Klasik jeopolitik teorisyenlerden Alfred Thayer Mahan, “The Influence of Sea Power upon History 1660- 1783” (Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi 1660-1783) ve “The Influence of Sea Power upon the French Revolution and Empire 1793- 1812” (Deniz Gücünün Fransız Devrimi ve İmparatorluk Üzerine Etkisi 1793-1812) başlıklı eserlerinde denizlerin önemine ayrıntılı bir şekilde değinmiştir. Mahan, İngilizlerin yükselişi döneminde denizcilik tarihini incelemiş ve özellikle stratejik öneme sahip dar su yollarının kontrolünün büyük güç statüsü elde etmek için hayati olduğu sonucuna varmıştır. Mahan' a göre;

- Denizler karalara göre çok daha iyi hareket kabiliyeti ve ulaşım sağlamaktadır.
- Denizcilik gücü dünya rezervlerinin daha büyük bir bölümü ile irtibatlıdır.
- Denizcilik gücü, askeri kuvvetler kadar ekonomik ve politik etkinlikleri de daha kolay ve ekonomik bir biçimde dağıtabilir, yayabilir.[1]

Mahan'ın fikirleri ‘Deniz Hakimiyeti Teorisi’ olarak şekillenmiş ve kısaca “Denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur.” ifadesiyle özetlenmiştir. Nitekim, bugün Amerika'nın ‘süper güç’ olarak nitelendirilmesinde denizlerdeki gücünün bir başka güç tarafından dengelenmemiş olmasının da payı büyüktür. Bu teorik çerçevede kaleme alınan bu yazıda dünyanın pek çok kriz bölgesinden biri olan Doğu Çin Denizi'ndeki rekabet ele alınacaktır. Bölgede Çin, Japonya, Güney Kore ve Tayvan arasında anlaşmazlıklar mevcuttur. Bu yazının konusu, Çin, Japonya ve kısmen Tayvan arasındaki Senkaku/Diaoyu/Diaoyutai Adaları sorunudur. Japonya'nın "Senkaku", Çin'in "Diaoyu", Tayvan'ın ise “Diaoyutai” olarak adlandırdığı 5 ada ve 3 kayalıktan oluşan takımadalar, ülkeler arasında uzun süredir gerilim sebebi olmaya devam ediyor. Japonya'ya bağlı Okinawa adasına 410 km, Çin'e 330 km, Tayvan'a ise 170 km uzaklıkta bulunan adalar insan yaşamına elverişli değildir.[2] Tayvan da adalar üzerinde hak iddia etmesine rağmen, kriz daha çok Japonya ve Çin arasında cereyan etmektedir.

* Araştırma Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, lalea933@gmail.com

Adaların Stratejik Önemi

Senkaku/Diaoyu adaları, büyük ekonomik ve stratejik değere sahip oldukları için önemlidir. Adalar zengin bir balıkçılık potansiyeline sahiptir, önemli nakliye hatlarına yakındır. Ayrıca, zengin petrol ve doğalgaz rezervleri bulunmaktadır. Bölgede yaklaşık 200 milyon varil petrol rezervi bulunmaktadır.[3]

Senkaku/Diaoyu Adalarının Doğu Çin Denizi'ndeki deniz ticaretinin geçiş güzergahı olması, balıkçılık bölgesi ve münhasır ekonomik bölgesinde zengin rezervler bulunması, bu adaların egemenliğini elinde bulunduran devlet açısından çok büyük bir ekonomik kazanım sağlayacaktır.[4] Asya-Pasifik bölgesinde askeri üstünlük için ABD ve Çin arasında artan rekabet de adaları önemli kılmaktadır.

Tarihi Arka Plan

Senkaku/Diaoyu adaları resmi olarak Rus-Japon Savaşı'nın neticesinde 1895 Şimonoseki Antlaşması ile Tayvan ve çevresindeki adalarla birlikte Japonya'nın kontrolüne geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin bölgeyi kontrol ettiği kısa bir dönemin dışında Japonya 1895'ten beri adalar üzerinde kontrol sahibidir. Çin, 1970'lerde Senkaku/Diaoyu adaları üzerinde, bölgedeki tarihi bağlarını gerekçe göstererek hak iddia etmeye başlamıştır.[5]

Japonya ve Çin, bölgede 209.790 kilometrekarelik alanı kaplayan deniz sahasını 'ekonomik bölge' olarak ilan etmiştir. 667 kilometre uzunluğundaki bölgede Çin ve Japonya'nın 371 km

uzunluğunda ekonomik bölge ilan etmesi çatışmanın boyutunu ortaya koymakta, bu deniz alanında iki ülkenin hava ve deniz kuvvetleri sık sık karşı karşıya gelmektedir.[6] Zira bu alan birbirlerinin iddiaları ile örtüşmektedir. Çin'in 1995 yılında bölgede doğalgaz keşfetmesinin ardından Japonya, arama faaliyetlerine itiraz etmiştir. 2015 yılında Çin Hava Kuvvetleri Doğu Çin Denizi'ndeki Japon hava sahasını 570 kez ihlal etmiştir. 2014 yılında ABD Başkanı Barack Obama, tartışmalı adaların ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması kapsamında olduğunu ilan etmesiyle ABD de sorunun parçası haline gelmiştir. Çin ise ABD'ye söz konusu meseleye karışmaması ve bölgeden çekilmesi gerektiğini ifade etmektedir.[7]

Japonya'nın İddiaları

- Japonya, takımadaların kendi kara sularında bulunduğunu iddia etmekte ve bölgeye gözetleme gemileri gönderen Çin'i, karasularını ihlal etmekle suçlamaktadır. Japonlara göre adaları Çin'in toprakları olarak görmek tarihi gerçeklere uygun değildir. Japonların tarih tezlerinde 1895'e kadar adalar 'kimsenin yaşamadığı topraklar' olarak tanımlanmıştır. Japonya'nın hukuki argümanları ise şu şekildedir:
- Japonya'nın Senkaku Adaları'nı topraklarına katması, 14 Aralık 1895 tarihli kabine kararına dayalı olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, adalarda herhangi bir Çin egemenliği yoktur. Anlaşmanın yapıldığı zamana kadar söz konusu adalarda kimse yaşamıyordu. Bundan dolayı Japonya'ya katılması yönünde bir engel yoktur.
- Senkaku Adaları, bugüne kadar Nansei Adaları'nın bir parçası olarak kabul edilmiş ve hiçbir zaman Tayvan topraklarına ya da 1895 yılında Japonya'nın Çin'deki Qing hanedanlığından aldığı Pescadores Adaları'nın kapsamına dahil edilmemiştir. Yani adalar, 1895 Çin-Japon Savaşı'ndan sonra imzalanan Şimonoseki Antlaşması'ndan bağımsız olarak Japonya tarafından alınmıştır.
- Adalar, Nansei Adaları'nın bir parçası kabul edilerek, 1951 yılındaki San Francisco Barış Antlaşması'nın 3. maddesi uyarınca 20 yıl boyunca ABD denetiminde kalmış ve 1971 yılında yeniden Japonya'nın denetimine geçmiştir.[8]

Çin'in İddiaları

- Çin'e göre Diaoyu adaları Çin topraklarının ayrılmaz bir parçasıdır. Çin'in iddialarına göre Ming Hanedanlığı döneminden (1368-1644) itibaren adalar Çin'in etkisindedir. Çin, adaların Japon korsanlara karşı öncü korunma mevzisi olarak kullanıldığını, bulunan harita ve seyahatnamelerde bu bölgenin hep Çin'e bağlı olarak kaydedildiğini iddia etmektedir.[9] Dolayısıyla Çin, adalar üzerinde tartışılmaz bir egemenliğe sahip olduğunu düşünmektedir.

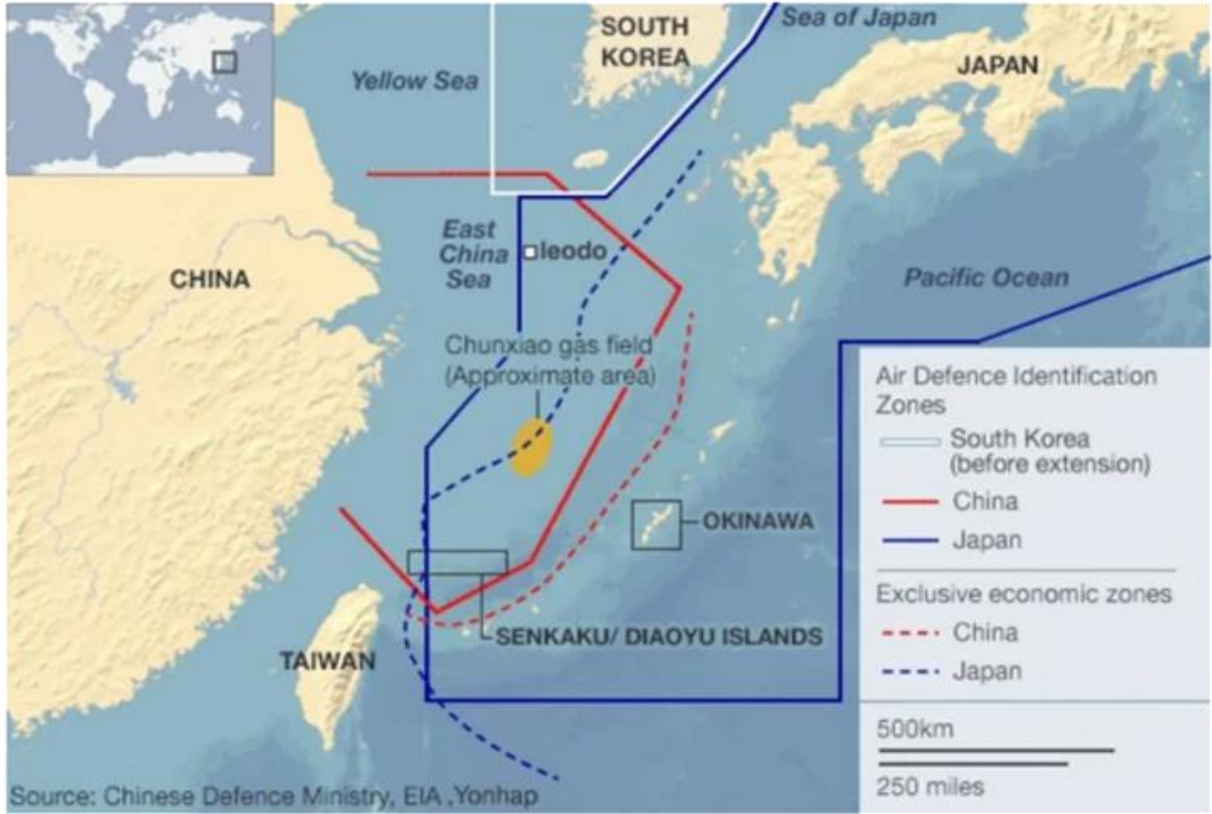
- Çin, Japonya'nın adaları keşfini 'sözde keşif' olarak değerlendirerek 1895'te Japon hükümetinin Çin'e ait toprakları işgal ettiğini; bu işgalin uluslararası hukukta hiçbir yasal yetkisi olmayan bir toprak edinme yöntemi olduğunu ifade etmektedir.
- 1895'te Çin, Japonya ile eşitsiz bir antlaşma olarak değerlendirdiği Şimonoseki Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmaya göre Tayvan adasının tamamı ve Diaoyu da dahil olmak üzere tüm adalar Japonya'ya devredilmiştir. Ancak Çin, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından adaların Çin'e iade edilmesi gerektiğini düşünmektedir.[10]

1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Adaların Statüsü

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) göre kıyı devletleri veya ada devletleri 200 deniz miline kadar kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olabilmektedir. Ancak, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, kıta sahanlığının 200 deniz mili sınırını aşacak şekilde denizin altından devam ettiği durumlarda, devletin kıta sahanlığı sınırını 350 deniz miline kadar uzatabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda açık denizler 200 deniz milinden itibaren başlar ve bu bölgelerde devletler hiçbir otoritenin yetkisine tabi değildir.

BMDHS, 1958 Cenevre Sözleşmesine ek olarak Kıta Sahanelığı ile ilgili bölümünde taraflar arası anlaşmazlıklarda sorunu mahkeme kararıyla, mahkeme kararı verilmediği durumlarda kara ülkesinin sınırının en uç noktası baz alınarak karşılıklı sınırı mesafelere oranlayarak "ortay hat" prensibinin esas alınması gerektiğini belirtmiştir. Doğu Çin Denizi'nin yapısı ise bu kurala uygun değildir. Japonya, deniz yetki alanlarını iki ülkenin dahil olduğu bir görüşmede, münhasır ekonomik bölge sınırlarının hesaplanması ile belirlenmesi görüşünü savunmaktadır. Yani, Japon yönetimi iki ülkenin görüş birliği ile hakkaniyete uygun bir şekilde eşit uzaklık prensibiyle sınırların belirlenmesini istemektedir. Pekin Hükümeti ise sınırların bu şekilde çizilmesi ilkesinin ulusal çıkarlarına ters düştüğü gerekçesiyle 'genişletilmiş kıta sahanlığı' prensibini savunmaktadır. Çin'in bu talebini kabul ettirmesi durumunda Ryukyu takımadaları ve Okinawa adaları Çin'in münhasır yetki alanlarına dahil olacaktır. Dolayısıyla Çin'in yapmış olduğu öneri Japon yönetimi tarafından kabul edilmemektedir. [11]

Aşağıdaki haritada tarafların Doğu Çin Denizi'nde ilan ettikleri münhasır ekonomik bölge alanları yer almaktadır. Görüldüğü üzere Japonların ortay hat prensibi daha uygulanabilir. Çin'in münhasır ekonomik bölgesi ise Japonya'nın münhasır ekonomik bölgesini ve kısmen karasularını daraltmaktadır.[12]

Değerlendirme

Japonya ve Çin arasındaki Senkaku/Diaoyu adaları sorunu değerlendirildiğinde, tarafların uluslararası hukuk çerçevesinde çözüm arayışından ziyade tarihi emellerinin söylemleri işgal ettiği görülmektedir. Bu kapsamda her iki ülke de kendilerince meşru hak taleplerinde bulunarak krizi çözme hususunda adım atmamaktadır. Zira bölgede ulusal çıkarlar gerçeği varlığını sürdürmekte, Mahan'ın tabiriyle denizler üzerinde hakimiyet kurma ihtiyacı devletlerin politikalarını belirlemektedir. Neticede bölgede tek sorun Doğu Çin Denizi'nde görülmemektedir. Güney Çin Denizi'nde Spratly ve Paracel Adaları üzerinde çok daha fazla ülkenin taraf olduğu mücadele, Senkaku/Diaoyu Adaları sorununu da çözümsüzlüğe sürüklemektedir. Zira, Çin'in geri adım atması Güney Çin Denizi'ndeki hak iddialarını da geçersiz kılacaktır. Aynı şekilde Japonya geri adım atarsa Rusya ile Kuril Adaları sorunu ve Güney Kore ile Dokdo/Takeshima adaları sorunu aleyhine çözümlenebilir.

Bugün enerji ihtiyacı tüm ülkelerin dış politikalarını etkilemekte. Çin ve Japonya'nın bölgedeki petrol ve doğalgaz kaynakları mücadelesi, yazının başında atıfta bulunulan jeopolitik teorilerin yanı sıra jeo-ekonomi kavramının da önem kazandığını gösteriyor. Ancak bölgede jeopolitik algılar hala önemini korumakta ve sorunu derinleştirmekte. Ayrıca Çin ve Japon halklarının tarihsel düşmanlığı ve artan milliyetçi duyguları da hükümetleri bu yönde kararlar almaya sevk ediyor. Zira, Japonya'nın 20. yüzyıl boyunca sürdürdüğü sömürgeci eylemleri ve insan hakları ihlalleri hala Çin halkının hafızasında. Bu durum anlaşmazlığı müzakere etmek yerine sert bir tavır sergilenmesine neden oluyor. Çin dünyaya 'barışçıl yükseliş' imajını ispat etmeye çalışırken, kendi bölgesinde askeri varlığını artırmaya devam etmektedir. Japonya da her geçen gün bölgede askeri varlığını artırıyor. Adaların

egemenliğinin Japonya'da bulunması ülkeyi daha avantajlı kılmaktadır. Ancak son zamanlarda Güney Çin Denizi sorunu çok daha fazla ön planda olduğundan Senkaku/Diaoyu adaları sorunu bir süre daha çözümsüzlüğe mahkum gibi görünüyor. Uzun vadede Çin ile rekabet halinde olan Amerika Birleşik Devletleri için de bu sorun iyi bir koz olabilir.

Kaynaklar:

- [1]https://tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_d%C4%B1%C5%9F_politikas%C4%B1nda_j_eopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-d1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf Daha ayrıntılı bilgi için; Alfred Mahan, The Influence of Sea Power upon History 1660- 1783
- [2] Varis Çakan, Japonya ve Çin Arasında Senkaku (Diaoyu) Adacıkları Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme, Asya Araştırmaları Dergisi, 4(1), s.1.
- [3] Sami Yıldırım, Uluslararası İlişkilerde Asya, Nobel Yayınları, Ankara, 2018, s.119-120.
- [4] Çakan, a.g.m., s.2.
- [5]<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/tensions-east-china-sea>
- [6] Yıldırım, a.g.e., s.119.
- [7] Yıldırım, a.g.e., s.120.
- [8] Çakan, a.g.m., s.3.
- [9] Çakan, a.g.m., s.4.
- [10]<http://www.diaoyudao.org.cn/en/>
- [11] Okan Çelik, Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Doğu Çin Denizi Senkaku/ Diaoyu Adalar Sorununun Değerlendirilmesi, https://www.academia.edu/37489473/Assesment_of_East_China_Senkaku_Diaoyu_Islands_Crisis_Within_the_Framework_of_International_Law
- [12] Çelik, a.g.m.

Ortadoğu Halklarının Sesi

Şeyma Kızılay*

Otoriter yönetimler Ortadoğu coğrafyasının tipik özelliği olarak sayılan unsurlar arasında gösterilen ve Ortadoğu ile bütünleşen bir yapıya sahip olagelmışlerdir. Liderlerin uzun yıllar devam eden yönetimleri, babadan oğula geçen sistemler, askeri yönetimler bölgenin karakteristiğini oluşturmuş ve ne yazık ki kanıksanmıştır. Fakat son on yıllık dönemde halkın söz konusu yönetimlerden duyduğu rahatsızlık ve hoşnutsuzluk, kötü yaşam koşullarıyla bir araya gelince halkta bir tepki mekanizmasına yol açmıştır. Günümüzde dahi devam eden halk gösterileri koronavirüs salgını sebebiyle kısmen hızını düşürmüş olsa da Ortadoğu ülkeleri farklı tetikleyiciler sonucu sokaklara dökülen halklarıyla uğraşiyor. Bu sebeple bu çalışmada halk hareketlerinin yönetimlere olan etkisinden, ortaya çıkış sebeplerinden ve günümüz dinamiklerinden nasıl etkilendiklerinden bahsedilecektir.

Otoriter yönetim, ekonomik sıkıntılar, işsizlik, yolsuzluk ve yoksulluk gibi temel sebeplerden duyulan rahatsızlığın ilk olarak dile getirilmesi 2010 yılında Tunus'ta bir üniversite mezunu genç bir sokak satıcısının kendini yakmasıyla başlamıştı ve 20 yılı aşkın süredir yönetimde olan Zeynel Abidin bin Ali iktidarının sona ermesiyle sonuçlandı. Ardından diğer bölge ülkelerine yayılan halk hareketleri Mısır'da olduğu gibi yönetim değişikliğine ve ardından darbeye, Suriye'de yaşandığı üzere iç savaşa yol açan farklı sonuçlar ortaya çıkardı. Arap Baharı'nın şiddetli yaşandığı ve etkilendiği bu ülkelerde ilerleyen yıllarda yeniden otoriter yönetimlere dönüşün yaşandığı görüldü. Mısır'da darbe gerçekleştiren Abdülfettah El-Sisi yönetimi, Suriye'de Beşar Esad yönetiminin varlığını baskıyla devam ettirmesi düzenlenen onlarca gösterinin, kayıpların aradan geçen on yıla rağmen değişimi gerçekleştirmediğini ortaya koymakta.

Arap Baharı'nın ardından halkların seslerini duyurmak için daha cesur oldukları ve hoşnutsuzluklarını dile getirmek için çabaladıklarını söyleyebiliriz. Kabul etmedikleri bir durumla karşılaştıklarında artık daha cesur bir şekilde sokaklara dökülen yığınların haberini sık sık görüyoruz. Bu durumun Arap Baharı'nın bıraktığı sosyolojik etkilerin bir boyutu olduğu kanaatindeyim. Söz konusu gösteri ve protestoların sebebi ise genellikle benzer nitelikler taşımaya devam ediyor. Yoksulluk, işsizlik gibi ekonomik sebepler, elektrik, su dahil olmak üzere temel ihtiyaçların sağlanamaması, kötü yaşam koşullarından oluşan sosyolojik sebepler, baskıcı yönetimler ve yolsuzluklar nedeniyle oluşan siyasi sebepler bunlardan birkaçı.

Halkın gösteriler yaparak yönetimi protesto ettiği ve hükümette kısmen değişiklikler yaşanmasına sebep olduğu ülkelerden biri Irak. 2018 Haziran'ında başlayan gösteriler ve halk hareketleri Arap Baharı'nın bir yansıması mı yoksa Arap Baharı'nın Ortadoğu halkına öğrettiği bir karşı duruş ifadesi mi olduğu tartışılır. Fakat Arap baharı döneminde düzenlenen

* Doktora, Bursa Uludağ Üniversitesi, Ortadoğu Çalışmaları, kizilay.eylul@gmail.com

Öfke Günü olarak adlandırılan protestolar düşünüldüğünde 2018 yılındaki hareketlerin yeni bir boyut olduğu söylenebilir. Yani bu gösteriler Arap Baharı'nın halklara sessiz kalmamaları gerektiğini öğretmesinin bir yansımasıydı. Basra'da başlayan hareketlilik Mayıs 2018'de gerçekleştirilen seçimin ardından halen tam olarak olması gereken sistemin kurulamaması, yönetimdeki yolsuzluklar ve kamplaşmalar, temel hizmetlerdeki eksiklik, ekonomik sıkıntılar, Şiiilerin yönetimdeki etkinliğinden duyulan rahatsızlık halkın bu gidişe dur demek istemesinin temel sebeplerini oluşturuyordu. Tikrit ve Diyala gibi yerleşim yerlerinden insanların Musul'a gelerek gösterilere katılması söz konusu gösterilerin katılım sayısını artırırken yayıldığı alan itibariyle de geniş olduğunu göstermekteydi.[1]

2019'a gelindiğinde şiddeti artan, ölümlerin ve yaralanmaların ciddi boyutlara ulaştığı gösteriler sonucu Başbakan Adil Abdülmehdi istifa etse de halk da bir yatışma olmadı ve dahi Koronavirüs salgını gösterilerin hızını bir nebze artırsa da tamamen yok etmedi. Katılım oranlarında düşüşlerin yaşandığı gösteriler 10 Mayıs 2020'de yeniden başladı.[2]

Halkın sokağa çıkarak mevcut durumdan memnun olmadığını gösterdiği bir diğer ülke de Mısır. Sisi yönetimine karşı ilk gösteriler Mısırlı iş insanı ve oyuncu Muhammed Ali'nin sosyal medyada yayınladığı video ve paylaşımların halk üzerinde büyük etki uyandırması ve Muhammed Ali'nin halkı sokağa çağırmasıyla başladı.[3] Halk nezdinde büyük yankı uyandıran ve destek gören bu çağrı sonucu hükümet karşıtı gösterilerin baş gösterdiği Mısır'da sokaklar insanlarla dolarken hayatını kaybeden ve yaralananların olması, güvenlik güçlerinin göstericilere yönelik tepkisi durumu daha da kızıştırdı. Arap Baharı'nın ardından 2013 yılında gösteri ve protestoların yasaklandığı Mısır'da meydana gelen gösteriler halkın artık tepki göstermek konusunda çekingen olmadığını gösteren bir gelişme. Diğer yandan halkın söz konusu gösterileri yapmak üzere sokaklara çıkması için tetikleyici bir güce ihtiyaç duymaları ilginç bir çelişki oluşturuyor. Halkın sokağa çıkarak yönetimin istifa etmesi yönünde talepte bulunması, sıkıntılarını dile getirilmesi için Muhammed Ali halkın ekonomik sıkıntılar çekerek zor bir yaşam sürdürürken Sisi'nin lüks içinde devam eden hayatından bahsetmişti. Oysa bu durumdan ülkede yaşayan halk haberdardı fakat protesto ve itiraz etmek için tetikleyici bir unsur gerekmişti.

İran'da da yakın zamanda birtakım hükümet karşıtı gösteriler söz konusu oldu. 12 Ocak 2020'de başlayan Tahran'da gençlerin öncülük ettiği protestoların ortaya çıkmasında Tahran'dan Ukrayna'ya gitmekte olan uçağın İran güvenlik güçleri tarafından "yanlışlıkla" vurulması sonucu uçağın düşmesiyle 176 kişinin hayatını kaybetmesi etkili olmuştu. Daha doğrusu Tahran yönetiminin bunu olaydan 3 gün sonra itiraf etmesi halk da öfke uyandırmıştı.[4] İran'da halkın sokağa çıktığı diğer olay ise Temmuz ayında yaşandı. Ülkenin güneyinde Huzistan'a bağlı bir bölgede Kasım 2019'daki benzin zammı gösterilerine katıldıkları için 3 kişinin idamına karar verilmesi sonucu bölgede düzenlenen gösteriler sosyal medya aracılığıyla ülke geneline yayılmıştı. Hükümet karşıtı protestolarda etkili bir faktör olarak yaşanan son gelişme ise 2009 yılında yönetim karşıtı gösterilere katılan şarkıcı Muhammed Rıza Şeceryan'ın vefatı oldu. Tahran'da halkı bir araya getiren bu ölüm halkın ekonominin kötü gidişatı, koronavirüs sürecinin iyi yönetilememesi gibi sebeplerle istifa taleplerinin ifade edilmesine olanak sağladı.[5] İran'da yönetimden duyulan rahatsızlık

bulunan her fırsatta dile getiriliyor ve halk istifa çağrısını yinelemeye devam ediyor. Sonu ne olur bilinmez.

Koronavirüs sürecinin iyi yönetilmemesi nedeniyle hükümet karşıtı protestoların görüldüğü bir ülke de İsrail oldu. Başbakan Benjamin Netanyahu'nun hakkında çıkan yolsuzluk davasının da etkili olduğu protestolarda halk diğer ülkelerde olduğu gibi tepkisini sokağa çıkararak dile getirdi.[6] Nisan ayında başlayan gösterilerin devam emesi sonucu parlamento gösterilere sınırlama getiren bir yasa kabul etse de bölge ülkeleri içinde kendini Batı'nın temsilcisi, demokratik gelişmişliğe sahip, bir ülke olarak konumlandırıran İsrail'de de halk diğer örneklerde görüldüğü gibi tepkisini ortaya koymuştur.

Ve son olarak Lübnan. Hükümetin 17 Ekim 2019'da tütün, petrol gibi ürünlere ve WhatsApp aramalarına vergi koyması halkın tepkisine yol açmıştı. Söz konusu vergiler iptal edilmesine rağmen halk tepki göstermek için bulduğu bu fırsatı değerlendirdi ve protestolar düzenledi. Bu yıl ise yine 17 Ekim'de gösterilerin yıl dönümü için yolsuzlukların önlenmesi ve ekonomik sorunların çözülmesi talepleriyle meydanlarda gösteriler düzenlendi. 4 Ağustos 2020 tarihinde Beyrut'ta gerçekleşen liman patlaması ise halkın sorumlu olarak gördüğü siyasi isimleri protesto etmesine neden oldu. Bazı bakanlıklara baskın düzenlenmesi, güvenlik güçleri ile çatışma yaşanması gösterilerin şiddetini artırırken bakanlar içinde istifa edenler oldu. Son olarak 3 Ekim'de ekonomik sıkıntılar nedeniyle başlayan protestolar erken seçim taleplerinin ifade edildiği gösterilere dönüştü.[7]

Yaşanan tüm bu gelişmeler ikinci bir Arap baharı mı yaşanıyor sorusunu akıllara getirse de o dönemde yaşananlar kadar şiddetli ve öfke dolu bir durumun söz konusu olmadığı görülüyor. Fakat o zamandan bugüne genel olarak halkların taleplerinde benzerlikler söz konusu. Ekonomik sıkıntılar, işsizlik, yolsuzluk ve kötü yönetim. Özellikle gösterilerin yaşandığı ülkelerde gençlerin başı çektiği görülüyor. Teknolojinin gelişimi ve küreselleşmenin bir sonucu olarak dünyadan haber almanın oldukça kolay olduğu günümüzde sosyal medya aracılığıyla saatler içinde milyonlara ulaşan bilgiler Arap Baharı'nda olduğu gibi günümüz protestolarında da etkinliğini sürdürmeye devam ediyor. Diğer yandan yıllarca otoriter rejimler altında yönetilen, taleplerinin çok da önemsenmediği Ortadoğu halkı artık sesini duyurmaktan, tepkisini göstermekten çekinmeden kararlı duruş sergileyebiliyor ve bunu bulduğu her fırsatı değerlendirerek gerçekleştiriyor. Artık yönetimler için halkın tepkisi, kabulü ve görüşü eskiye nazaran daha dikkat edilesi bir unsur. Dilerim gösterilere gerek kalmayacak yönetimler ve sistemler kurulabilsin.

Kaynaklar:

[1] Recep Yorulmaz ve Bilgay Duman, Irak'ta Protesto Gösterileri ve Ekonomik Temelleri, ORSAM Bakış No: 101, 2019, s. 10.

[2] "Irak'ta Gösteriler, Protesto Hareketi Grupları Arasındaki Bölünmelerin Gölgesinde Devam Ediyor," 11 Mayıs 2020, Şark-ul Avsat,

<https://turkish.aawsat.com/home/article/2278361/irak%E2%80%99ta-g%C3%B6steriler-protesto-hareketi-gruplar%C4%B1-aras%C4%B1ndaki-b%C3%B6l%C3%BCmlerin>
Erişim: 20.10.2020.

[3] “Mısır'da Hükümet Karşıtı Gösteriler: Neden Başladı? Ülke İçinde Nasıl Karşılandı?,” 21 Eylül 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49782526> Erişim: 28.10.2020.

[4] “İran'da Gösteriler İkinci Gününde: Trump 'Protestocularınızı öldürmeyin' Dedi,” 12 Ocak 2020 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51084070> Erişim: 20.10.2020.

[5] “Roundup of Iran Protests” 15 October 2020, <https://www.ncr-iran.org/en/news/iran-protests/roundup-of-iran-protests-october-08-october-15/> Erişim: 26.10.2020.

[6] “Tens of Thousands Protest Netanyahu Across Israel; Activists Assaulted, Arrested,” 3 October 2020, <https://www.timesofisrael.com/tens-of-thousands-protest-netanyahu-across-israel-after-law-limits-rallies/> Erişim: 26.10.2020.

[7] “Lebanon Protesters' Euphoria Gives Way to Despair,” 16 October 2020, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-54554278> Erişim: 27.10.2020.

11 Eylül Saldırıları ve ABD'nin Afrika'da Terörle Savaş Politikası

Hasan Aydın*

11 Eylül 2001 günü el-Kaide terör örgütüne mensup bazı kişilerce kaçırılan dört uçaktan ikisinin ikiz kuleler olarak bilinen Dünya Ticaret örgütünün kuzey ve güney kulelerine çarpması ve üçüncüsünün ABD Savunma karargâhı olan Pentagon'a saldırması ülkenin vatandaşları ile politika yapıcıları üzerinde derin bir travma yarattı. 19'u hava korsanı olmak üzere 3000'e yakın kişinin hayatını kaybettiği bu saldırı, ABD'nin kendi topraklarında doğrudan doğruya maruz kaldığı ilk saldırıydı. İktidarı boyunca 11 Eylül'ün gölgesini üzerinde hisseden Bush yönetimi saldırılara tepki olarak önce Afganistan'a ve ardından Irak'a savaş açarken, başkanının saldırılardan 10 gün sonra kongrede yaptığı bir konuşma Washington yönetiminin terörle savaşı (war on terror) küresel ölçekte ele aldığını göstermekteydi:

“Bizim terörle savaşımız El-Kaide ile başladı, fakat onlarla sona ermeyecek. Dünya üzerindeki her terörist bulunup, durdurulana ve mağlup edilene kadar bizim terörle mücadelemiz sona ermeyecek.”[1]

Hiç şüphesiz, terör örgütlerinin Afrika'da hızla etki ve alan kazanması, kıtada birçok ülkede görülen gevşek güvenlik anlayışı, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, yönetilemeyen alanların mevcudiyeti, kıtanın Ortadoğu'ya olan yakınlığı, sahip olduğu enerji kaynakları, enerji geçiş yollarının üzerinde bulunması gibi nedenler Afrika'nın küresel terörle mücadelede dikkat çeken noktalardan biri olmasıyla sonuçlanacaktı. Ne var ki, ABD yönetimleri Afrika'da terörle ve aşırılıkla mücadeleye 11 Eylül saldırılarından çok önce, 1990lı yıllarda, başlamıştı. Bu dönemde, Kenya ve Tanzanya'da bulunan ABD elçiliklerinin bombalanması dikkatleri kıtaya El-Kaide'nin Afrika'daki varlığına çekerken, dönemin Washington yönetimi saldırılara cevaben daha önce kıtada kurduğu bazı güvenliğe ilişkin kurumlara ek olarak terör örgütüne kimyasal silah yapımı için mühimmat sağladığı gerekçesiyle Sudan'da faaliyet gösteren bir kimya fabrikasını bombalayacaktı.[2] Öte yandan, 11 Eylül'ün ardından Washington yönetiminin Afrika'daki terörle mücadelesi terör örgütlerinin daha rahat alan bulabildiği Batı Afrika ve Kuzey Afrika bölgeleri ile, Ortadoğu coğrafyasına oldukça yakın bir konumda bulunan Afrika Boynuzu -ve Doğu Afrika- bölgelerine odaklanacaktı.[3]

ABD yönetimi kıtada terörle olan mücadelesini yalnızca askeri yönetmelerle değil, üç ana koldan yürütmekteydi. İlk olarak, Beyaz Saray'ın 2002 ve 2006 yıllarında yayınladığı ulusal güvenlik stratejilerinde açıkça dile getirildiği üzere, aşırılığın ve terörist faaliyetlerin panzehri olarak görülen demokrasinin tüm kıtada yayılması için olağanüstü bir çaba gösterildi.[4] Ancak bu noktada Washington yönetimlerinin karşısına iki temel problem çıkacaktı: Dünyada olduğu gibi Afrika'da da demokrasinin teşvikine yönelik girişimlerin -Afganistan ve Irak

* Doktora, Şangay Üniversitesi, Küresel Çalışmalar Programı, hsn-aydin@hotmail.com

savaşlarının da etkisiyle- ABD'nin yayılmacı politikalarının bir sonucu olarak addedilmesi ve bilhassa Bush yönetiminin demokrasiyi yayma noktasında kıta ülkeleri arasında çifte standart uygulamaya başvurması. Artık herkesin malumu olan Amerikan yayılmasına demokrasi kılıfı geçirildiğine yönelik tezler bir kenara bırakılacak olursa, söz konusu çifte standart durumu Zimbabwe örneğinde açıkta görülmekteydi. Öyle ki, iktidarı süresince demokrasi kelimesini sıklıkla telaffuz eden Bush yönetimi, otoriter eğilimlerin alenen sergilendiği Mısır, Uganda, Kenya, Etiyopya ve Ruanda gibi müttefik olarak kabul edilebilecek ülkelere karşı sessiz kalırken, Çin ile daha yakın olan ve Washington yönetimi ile ilişkileri nispeten problemli Zimbabwe'deki otoriter Robert Mugabe iktidarına her fırsatta bayrak açmaktaydı.[5] Sonuç olarak, Bush döneminde demokrasinin teşviki ifadesinin kazandığı kötü şöhretin bir yansıması olarak, Obama yönetimi iktidarı boyunca söz konusu ifadeyi selefine oranla mümkün mertebe daha az kullanmayı tercih edecekti.

ABD'nin Afrika'da terörle etkili bir şekilde sürdürebilme noktasında izlediği ikinci yol kıta ülkelerine yönelik dış yardımların arttırılmasıydı. Zira Washington yönetimi zayıf ve istikrarsız ülkelerin terörle mücadelede zayıf halka olarak kaldığı, terör örgütlerinin bu ülkelerde daha çabuk alan kazanabildiği görüşündeydi. Bu kapsamda, 2001 yılında başkanlık koltuğuna oturan George W. Bush, dış yardımlar konusunda ABD tarihinin en cömert başkanlarından biri olarak göze çarpmaktaydı.[6] Ülke ekonomilerinin geliştirilmesi ve yatırım, istihdam, altyapı gibi unsurlara harcanması için hükümetlere sağlanan ekonomik yardımların yanı sıra, AIDS başta olmak üzere çeşitli salgın hastalıklarla mücadele noktasında da çeşitli girişimlerde bulunuldu (AIDS'le Mücadelede Başkanın Acil Planı – PEPFAR, Başkanın Malarya Girişimi-PMI vb.) ve Afrika'ya önemli miktarda kaynak ayrıldı. Bush'tan farklı bir vizyonla iktidara gelen Obama yönetimiye, selefının PEPFAR ve PMI gibi girişimlerini sahiplenmesine rağmen, ikili ilişkilerde ast-üst ilişkisinin doğal bir sonucu olarak gördüğü dış yardımların rolünü azaltmayı, karşılıklı ticaretin rolünü ise arttırmayı planlamaktaydı.[7] İlginçtir ki, Obama döneminde ABD'nin Afrika'yla olan karşılıklı ticareti azalma emareleri gösterirken, bu ülkenin kıtaya sağladığı dış yardımlardaki artış devam etti.[8]

Washington'ın kıtada terörün belini kırmak için takip ettiği üçüncü -ve tabiiyle en doğal- yöntem ise silaha silahla karşılık verecek şekilde askeri unsurların kullanılmasıydı. Bu doğrultuda, 2002 yılının sonlarında Birleşik Ortak Görev Gücü-Afrika Boynuzu'nun (CJTF-HOA) kurulmasıyla kıtada oldukça büyük bir Amerikan askeri gücü konuşlandırılan ve 2003 yılında Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu için 100 milyon dolarlık bir terörle mücadele girişimini duyuran ABD yönetimi[9], kıtanın güvenliğini sağlamak gerekçesiyle Doğu Afrika Terörle Mücadele Girişimi (EACTI), Terör Karşıtı Yardım Programı, Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi, Pan-Sahil İnisiyatifi ve Trans-Sahra Terörle Mücadele Ortaklığı (TSCTP) gibi programları hayata geçirdi.[10] Bush döneminde Washington yönetiminin kıtada güvenliğini ve çıkarlarını garanti altına alabilmek adına attığı en tartışmalı adım ise 6 Şubat 2007 tarihinde ABD'nin Afrika'daki neredeyse bütün askeri faaliyetlerinin bünyesinde toplanacağı Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı'nın (AFRICOM) kurulması oldu. Kıtada terörle etkili bir şekilde mücadele edilmesi başta olmak üzere enerji kaynaklarının ve enerji geçiş yollarının güvenliğinin sağlanması, kıta ülkeleri arasında patlak veren silahlı çatışmalara

öncesinde veya sonrasında müdahale edilmesi, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı trafiğinin engellenmesi gibi çeşitli amaçlarla kurulan AFRICOM'un merkezinin kıta ülkelerinin kendi topraklarında böyle bir üsse yer vermeye yanaşmamaları – yandaşların ise kendi halkları tarafından yoğun protestolara maruz kalması- nedeniyle Afrika dışında bir yerde, Almanya'da, olması söz konusu komutanlığı “ölü doğmuş bir bebek” hüviyetine büründürdü.[11] Öte yandan AFRICOM, ABD emperyalizminin Afrika'daki uzantısı olduğu, terörist şiddetin tepkisini kıtaya çekebileceği, oldukça kafa karıştırıcı, şüpheli ve güvensiz bulunduğu gibi gerekçelerle gerek kıta içinden gerekse kıta dışından yoğun eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır.[12] İronik olarak, Bush yönetiminin başına buyruk politikalarını eleştirerek iktidara gelen Obama yönetiminin komutanlığı sahiplenmesi, bütçesini arttırması ve faaliyet alanını genişletmesi[13] ise askeri yöntemleri eleştirerek iktidara gelmesine rağmen kapsamlı bir Afrika politikasına sahip olmaması nedeniyle kendisinin de askeri yöntemlere sarıldığı imajının -ve eleştirilerinin- ortaya çıkmasına neden olurken; ABD'nin Afrika'ya yönelik dış politikasının başkanların kişisel inisiyatiflerinden ziyade, bir devlet politikası olarak işlediğinin işaretlerini verdi.

Günümüzde, El-kaide, İŞİD (DAEŞ), El-Şaab, Tanrı'nın Direniş Ordusu (LRA) ve Boko Haram gibi terör örgütlerinden muzdarip olan Afrika ülkeleri[14] 11 Eylül sonrasında ABD'nin küresel olarak ilan ettiği terörle savaş doktrinine birbirinden farklı yaklaşmışlardır. Örneğin terörist sarmalın ciddi manada etkilediği bölgelerden olan Batı Afrika ülkeleri ile uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile mücadele eden Sahel bölgesindeki bazı ülkeler Washington yönetiminin doktrinini ve bu yöndeki doktrinini kolaylıkla benimserken, Kenya ve Güney Afrika gibi kıta ülkeleri güvenlik ile insan hakları arasında bir denge tuturmaya çalışmışlardır. Dönemin şartlarında iktidarda nispeten otoriter olarak kabul edilen hükümetlerin bulunduğu Etiyopya ve Moritanya gibi ülkeler ise terörle savaş doktrinini kendi baskıcı ve antidemokratik eğilimleri için bir meşruiyet aracı olarak kullanmışlardır. Bu noktada en radikal yaklaşım ABD ile yıldızı pek de barışmayan Robert Mugabe'nin Zimbabve'sinden gelmiştir. Zira Mugabe yönetimi 11 Eylül'ün yarattığı güvensizlik ortamından faydalanarak muhalefeti terörist olarak yaftalamıştır.[15]

Değerlendirme

Ortaya çıkan tabloda 11 Eylül 2001 günü yaşanan trajedinin ardından Washington yönetimi Afrika'nın çeşitli ülke ve bölgelerinde dış yardımları, tatbikatları, asker sayısını ve askeri operasyonlarını arttırmış; kıta ülkeleri ise ABD'nin küresel terörle savaş doktrinini kapsamında ortaya çıkan yeni dış politikasından kendi siyasi, ekonomik, askeri vb. amaçları doğrultusunda istifade etmeye çalışmışlardır. Ne var ki, 11 Eylül'den bu yana geçen süre zarfında, kıtadaki terörist hareketliliği/faaliyetleri azalmak bir yana, ciddi oranda artış göstermiştir. Harcanan kaynakların ve gerçekleştirilen operasyonların askeri ya da siyasi olarak istenilen sonucu vermemesi ise Donald Trump yönetiminin Afrika'da terörle mücadeleye olan ilgisini nispeten yitirmesine ve AFRICOM'un kıtadaki personel sayısını azaltmasına yol açmıştır.

Kaynaklar:

- [1] "Text: Bush Adress To Congress", BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1555641.stm>, 21.09.2001, Erişim Tarihi: 06.09.2020.
- [2] Jules Lobel, "The Use of Force to Respond to Terrorist Attacks: The Bombing of Sudan and Afghanistan", Yale Journal of International Law, Cilt 24, Sayı 2, 1999, s. 537.
- [3] Karl Wycoff, "Fighting Terrorism in Africa: Subcommittee on Africa, Fighting Terrorism in Africa: Hearing before the Subcommittee on Africa of the House International Relations Committee", US Department of State Archive, <https://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/rm/2004/31077.htm>, 01.04.2004, Erişim Tarihi: 06.09.2020.
- [4] Ayrıntılı bilgi için bkz: "The National Security Strategy of the United States of America", <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, Eylül 2002, Erişim Tarihi: 06.09.2020; "The National Security Strategy of the United States of America", Mart 2006, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/>, Erişim Tarih: 06.09.2020.
- [5] David Stout, "Bush Orders Sanctions Imposed Against Leaders of Zimbabwe", New York Times, <https://www.nytimes.com/2003/03/08/world/bush-orders-sanctions-imposed-against-leaders-of-zimbabwe.html>, 08.03.2003, Erişim Tarihi: 06.09.2020.; Jose Manuel Ribeiro, "Bush: Zimbabwe's Mugabe is discredited dictator", Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-bush-zimbabwe/bush-zimbabwes-mugabe-is-discredited-dictator-idUSN1445815420080214>, 14.02.2008, Erişim Tarihi: 06.09.2020.
- [6] Douglas M. Gibler ve Steven V. Miller, "Comparing the Foreign Aids Policies of President Bush and Barack Obama", Social Science Quarterly, Cilt 93, Sayı 5, Aralık 2012, s. 1203. Bush dönemindeki dış yardımlara dair ayrıntılı bilgi için bkz: "U.S. Foreign Aid by Country", USAID, <https://www.explorer.usaid.gov/cd>, Erişim Tarihi: 06.09.2020.
- [7] Alex Vines Obe, "Trade Not Aid: Obama's Africa Legacy", Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/trade-not-aid-obama-s-africa-legacy>, 20.09.2016, Erişim Tarihi: 06.09.2020.
- [8] "Trade in Goods with Africa", United States Census Bureau, <https://www.census.gov/foreigntrade/balance/c0013.html>, Erişim Tarihi: 06.09.2020.; "U.S. Foreign Aid by Country", USAID, <https://www.explorer.usaid.gov/cd>, Erişim Tarihi: 06.09.2020.
- [9] John Harbeson, "War on Terrorism in Africa", Council on Foreign Relations, https://www.cfr.org/content/thinktank/Lyman_chapter_Terrorism.pdf, s. 1, Erişim Tarihi: 06.09.2020.
- [10] "Programs and Initiatives", US State Department, <https://www.state.gov/j/ct/programs/index.htm#TSCTP>, Erişim Tarihi: 06.09.2020.

[11] Özdemir Akbal, “ABD’nin Afrika’ya Uzanan Eli: U.S. Africom”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 12.06.2012, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalarimerkezi/2012/06/12/6636/abdnin-afrikaya-uzanan-eli-u-s-africom>, Erişim Tarihi: 09.06.2020.; “United States Afrika Command Official Page”, AFRICOM, <http://www.africom.mil>, Erişim Tarihi: 09.06.2020.

[12] Jeremmy H. Keenan, “Africa unsecured? The role of the Global War on Terror (GWOT) in securing US imperial interests in Africa”, Critical Studies on Terrorism, Cilt 3, Sayı 1, 2010, ss. 27-47.

[13] Daniel Volman, “AFRICOM: From Bush to Obama”, Pambazuka News, <https://www.pambazuka.org/governance/africom-bush-obama>, 03.12.2008, Erişim Tarihi: 09.06.2020.; Daniel Volman, “Obama Moves Ahead AFRICOM”, Pambazuka News, <https://www.pambazuka.org/governance/obama-moves-ahead-africom>, 10.12.2009, Erişim Tarihi: 09.06.2020.

[14] Mithat Işık, “Afrika’da Terörizm ve Sessiz Savaşlar”, Stratejik Düşünce Enstitüsü, <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/afrikada-terorizm-ve-sessiz-savaslar-kose-yazisi-10033>, 18.04.2019, Erişim Tarihi: 09.06.2020.

[15] Harbeson, a.g.m., s. 2.

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi

The Journal of Diplomacy and Strategy

